

Kik harcoltak '56-ban a barikád két oldalán? – Eörsi László történész

2024. október 23.

[Kerényi György](#)

Eörsi László történész

Miért volt a magyar hadsereg passzív a forradalom alatt? Demonstratív felvonulás – tűzszünet és kivonulás – végül invázió több tízezer katonával: hogyan változott a szovjet hadsereg fellépése? Miért volt kevés katonaviselt ember a forradalmárok között? Félték-e a magyar zsidók, és volt-e okuk félni '56-ban? Milyen volt Maléter Pál és Király Béla viszonya? Interjú Eörsi László történésszel a különböző oldalakon álló '56-os fegyveres erőkről.

Miért nem védte meg a magyar honvédség, tágabban a fegyveres erők a kommunista rezsimet a forradalomtól? Az elején leverhette volna, hiszen akkor még gyenge volt a forradalmárok fegyveres ereje. Miért nem lépett föl a hadsereg?

Nem kapott erre utasítást a politikai vezetéstől. Gerő Ernő valószínűleg tartott az átállásuktól, mindenesetre a szovjet beavatkozás eredményességében jobban bízott. Sőt október 25-én még Nagy Imre is inkább a szovjetekhez fordult, hogy növeljék erőiket a fővárosban. A hadsereg vezetése passzív maradt. Kivételes volt, amikor Hodosán Imre ezredes vezetésével a kiskunhalasi alakulat megindult a főváros felé, hogy leszámoljon a felkelőkkel. Soroksár, Pesterzsébet határában szét is kergette az ellenállókat. Ám amikor a Corvin köz ellen akart vonulni, a szovjetek visszafordították azzal, hogy ez az ő hatáskörük. Más, hasonló akciót meg sem kísérelt a magyar haderő. Igaz, ennek ellenkezőjét még kevésbé: az októberi harcok idején egyetlen katonai egység sem állt át a felkelőkhöz.

De aztán október 28-án mégis felléptek, közösen a szovjetekkel, a Corvin köziek ellen, ám a felkelők felrobbantották a páncélosaikat. Amikor revansot akartak venni, és ez Nagy Imre tudomására jutott, lemondással fenyegetőzve meghiúsította az újabb akciót. Ezután következett be a tűzszünet.

És az ÁVH?

A Kossuth téri sortűz után teljes passzivitásba húzódott. Tekintettel arra, hogy mindenki tudta, hogy az ÁVH-t tényleg nagyon gyűlöli a társadalom nagy része, a felső vezetés sem próbálta mozgósítani őket. A partizánok is igen csekély szerepet kaptak a rendcsinálásban. Igazából csakis a szovjet erőkkel kerültek szembe a forradalmárok a szabadságharc októberi és novemberi szakaszában egyaránt.

Tehát október 28-án megszűntek a harcok a fővárosban?

Nem. Ezen a napon, sőt még másnap délelőtt is kemény harcok folytak a megállapodások ellenére. A tűzszünet gyakorlatilag október 29. délután jött létre, amikor a szovjetek megkezdték a kivonulást Budapestről. 30-án a szovjet prezídium is olyan döntést hozott, hogy kivonulnak az országból, és magára hagyják a szocialista rendszert megőrző Magyarországot.

Mennyire volt egységes a magyar politikai vezetés?

Október 23–24. éjjelén a pártvezetés kényszerűségből hozta meg a döntést a korábban félreállított Nagy Imre miniszterelnöksége mellett. A következő napokban is folyamatos iszapbirkózás zajlott a sztálinista és a forradalom főbb célkitűzéseivel egyetértő Losonczy Géza–Donáth Ferenc szárny között, miközben Nagy Imre határozatlannak mutatkozott. Ez az állapot 28-áig tartott, amikor ő is elismerte a tömegek követeléseinek jogosságát. Ezután a szektáns szárny teljesen visszaszorult, a forradalom bukásáig szinte teljesen eltűnt.

Eörsi László

1991-ig főleg fizikai munkásként dolgozott, ekkor az 1956-os Intézet tudományos munkatársa lett. Az első írása 1988-ban jelent meg az Élet és Irodalomban a Kossuth téri sortűzről. Fő kutatási területe az 1956-os forradalom budapesti története, kéttucatnyi kötete jelent meg ebben a témakörben. Számos tanulmányt, cikket is írt.

A 2010-ben bemutatott, Kolorádó Kid című játékfilmnek és több 1956-os témájú dokumentumfilmnek volt történész szakértője. 2013-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházról jelent meg tanulmánykötete, 2022-ben pedig Harangi Zoltánról írt biográfiát. Saját honlapot is szerkeszt (www.eorsilaszlo.hu). 2019 óta nyugdíjasként dolgozik.

A szovjet vezetés mennyire volt egységes ekkor a Magyarországot illető döntéseiben?

Az október 30-i pártelnökségi ülésükkor Hruscsovék – a keményvonalasokat háttérbe szorítva – a kelet-európai szatellitországokra gyakorolt nyomás enyhítésének szándékát vetették fel. Elismerték a magyar munkásság mozgalmának jogosságát, és kifejezték, hogy készek haderejük magyarországi teljes kivonására is.

A válság békés rendezése mégsem valósult meg, mivel ugyanez a grémium másnap, október 31-én homlokegyenest más döntést hozott: „...a csapatokat ne vonjuk ki Magyarországról és Budapestről, kezdeményezően lépünk fel a rend helyreállítása érdekében Magyarországon”. Vagyis a birodalmi politika érvényesítésének akarata kerekedett felül, a pártelnökség megszavazta a forradalom fegyveres leverését.

A tűzszünet után a magyar honvédség a forradalom mellé állt?

Igen, ismét lojálisnak mutatkozott. A nagyobb felkelőcsoportokhoz – a Corvin köziekhez, a Széna tériekhez és a Baross tériekhez – küldtek katonai tanácsadókat, hogy elősegítsék a fiatalok kiképzését és biztosítsák a

fegyelmet. Létrejött az új forradalmi fegyveres erő – a nemzetőrség – a honvédség, a rendőrség és a felkelők részvételével, Király Béla tábornok parancsnokságával, amely a közbiztonság biztosítását szolgálta. Rajta, Maléter Pál ezredesen és Kopácsi Sándor budapesti rendőrkapitányon kívül a katonai és a rendőrtisztek nem bíztak a felkelőkben, huligánoknak és/vagy reakciósoknak tartották őket.

A katonai és a rendőrségi vezetők is harciasnak mutatkoztak, miután november 1-jétől már folyamatosan szivárogtak be a szovjet csapatok, hogy megdöntsék a forradalmat. Ám még a november 4-i hadművelet előtt kilátástalannak ítélték meg az ellenállást, így meg is tiltották az alakulatoknak.

Forradalmárok Budapesten 1956-ban

A veszteségeket akarták minimalizálni?

Nem várható el senkitől, hogy reménytelen harcra belevesse magát. Akik ezt mégis megtették – elsősorban a fiatal civil felkelők –, azok tényleg óriási hősök voltak. De fönntartom, hogy ez nem elvárható. A világ legerősebb szárazföldi hadseregéről beszélünk, vele szemben állt volna egy igen gyenge hadsereg, ami az addigra már ócska szovjet fegyvereket örökölte meg. A szovjeteknek nem is volt érdekük, hogy komolyabb hadseregeket

képezzenek ki a birodalomban, nem bíztak a csatlós országokban. Maradékokkal fegyverezték fel őket.

Így a katonai alakulatok nem is vettek részt a szabadságharcban?

Az esztergomi légvédelmi tüzéregység egyik alakulata mégis részt vett: hozzájuk nem jutott el a parancs: Pesterzsébet, Soroksár határán, a Juta-dombnál komoly veszteséget okoztak a szovjet–magyar erőknél.

Ehhez kapcsolódóan: [Az 1956-os forradalom eltitkolt statisztikái](#)

Ennek ellenére a hadsereget is komolyan érintették a forradalom utáni megtorlások, sokakat kivégeztek, ahogy erre Molnár György hadtörténész is kitér műveiben.

Legtöbbet épp az előbb említett Juta-dombiak közül. Tizenegyüket ítelték jogerősen halálra, hetükön végre is hajtották, hármukat végül az Elnöki Tanács – ritka kivételként – közkegyelemben részesített, egyikükkel szemben távollétében hozták meg az ítéletet, mivel kiszökött az országból.

Hány katonát végeztek ki?

Tizenhetet, ha a sorkatonákat nem számítjuk bele.

Miért, ha egyszer nem vettek részt a fegyveres ellenállásban?

Voltak olyan katonák, akik a felkelőcsoportokba integrálódtak, és függetlenedtek eredeti alakulatuktól. A felkelők körében – képzettségükkel – vezető szerephez jutottak, és veszteségeket is okoztak a megszálló erőknél. Ilyen volt Kőrösi Sándor főhadnagy, a csepeli ellenállás hőse. Tüzértiszt volt, ő vitette át a lövegeket a felkelőkhöz, és szervezte meg az ellenállást. Szántó Farkas Béla főhadnagy is hasonlóképpen vezette a pestszentlőrinci forradalmi erőket, bár jóval kevesebb sikerrel. Silye Sámuel tizedesként, lövegkezelőként vett részt a kőbányai ellenállásban.

Az óbudai Schmidt-kastély védőit három tiszt vezette, akik később szintén a megtorlás áldozatai lettek: Pércsi Lajos őrnagy, Erdősi Ferenc hadnagy és Csiki Lajos alhadnagy. Voltak katonák, akiket nem a fegyveres ellenállásért végeztek ki, mint például Pálincás (Pallavicini) Antalt, akinek fő bűne Mindszenty József bíboros felszállítása Rétságáról, amivel ítései szerint „nemzetközi síkon is nagymérvű kárt okozott”, mert azt a látszatot

keltette, hogy a Magyar Népköztársaság tisztjei „a legsötétebb reakció képviselője célkitűzéseit támogatják”.

A vidéken szolgáló tisztek közül is voltak áldozatok. Erre a sorsra jutott Maléter Pál, a Nagy Imre-kormány honvédelmi minisztere is.

A szovjet haderő már nyáron készülődött, aztán október 20–21-én Záhony körzetében hidakat vertek a Tiszán, és 23-án már hajnalban, az események előtt elindult a teljes 13. hadsereg Magyarországra. Tehát tudták, hogy itt lesz valami. Miért döntöttek mégis úgy 30-án, hogy inkább megvárják, hogy a magyar elvtársak konszolidálják a helyzetet? Mi volt a szovjetek szándéka katonailag?

Az értelmiségiek kezdeményezésére olvadás indult meg, amelynek fő alapját Nagy Imre 1953–1954-es kormányzása teremtette meg. Korábban nem is sejthető desztalinizációs folyamat zajlott le, amely bizonyos mértékig az új szovjet vezető érdekében is állt, gondoljunk itt Hruscsov XX. kongresszuson elmondott titkos záradékára. A szovjetek nyilván tettek előkészületeket biztos, ami biztos alapon, de azt nem lehet mondani, hogy számoltak azzal, ami bekövetkezett.

Nagyon nem is kellett felkészülni, hiszen bent voltak az országban, egész közel Budapesthez. Főleg a különleges hadtest Fehérváron, ami be is vonult 24-én hajnalban.

Békés Csaba történésznél olvastam, hogy Moszkvában dönthettek volna 23-án úgy, hogy nem avatkoznak be, hiszen komolyabb harci cselekmények még nem történtek. A beavatkozást hibának tartotta, mivel ezzel olajat öntöttek a tűzre, és a megmozdulás szovjetellenes szabadságharcá alakult. Így már a helyzetet Nagy Imre – aki ekkor a legkevésbé sem kívánt forradalmi változást – sem tudta konszolidálni.

Nehéz kérdés, hogy hiba volt-e, vagy nem, mert lehetetlenség megmondani, hogy milyen következményekkel járt volna a magyar fegyveres erők bevetése. Ha például elhúzódó polgárháború bontakozik ki, az is óriási presztízsveszteség a szovjet birodalomnak, különösen, ha ez ragadós példává válik Közép-Kelet-Európában. Szerintem nem volt rossz elgondolás az a flottademonstráció, hogy a harckocsioszlopok felvonulásának láttán mindenki elkussol, észhez tér. Arra nem számítottak – ahogy a magyar pártvezetés sem –, hogy a „szent suhancok” szembe mernek szállni velük.

Korábban nem teremtődött olyan helyzet, amelyen október 23-án este: a szellem kitört a palackból, és már nem lehetett visszanyomni.

De lehet, hogy Nagy Imre politikailag még tudta volna kezelni, akár egy titói úton. Ezek persze csak feltételezések.

Lehet, hogy kezelhette volna, ha elvtársazás helyett ígéretet tesz reformjai gyors folytatására. Lehetséges, hogy ez lehűtötte volna a kedélyeket.

A szovjetektől sem állt teljesen távol a csapatok kivonása, 1958-ban kivonták Romániából is. Innen végül nem, maga Kádár kérte, hogy ne tegyék.

A geopolitikai helyzet ezt döntően befolyásolta: a romániai kivonással komoly költségmegtakarítást ért el, itt, Ausztria szomszédságában szükségesnek találta csapatok állomásoztatását.

Végeredményben mekkora szovjet erők harcoltak itt?

Októberben öt hadosztályt vetettek be, vagyis 32 ezer katonát páncélosokkal, tüzérséggel. A második beavatkozásnál ennek mintegy kétszeresét, még erősebb fegyverekkel.

[Ehhez kapcsolódóan: „Visszafoglaltunk egy napot a naptárban” – archív beszélgetés az 1956-os forradalom résztvevőivel](#)

Térjünk vissza a többi fegyveres erőre. Milyen viszonyrendszer volt a katonaság, a rendőrség és a felkelők között a forradalom alatt?

A forradalom első szakaszában a felkelőkkel szemben álltak az úgy-ahogy ellenük vonuló rendőri és katonai erők. Ez a fegyverszüneti időszakban megváltozott. Szövetségessé váltak, sőt együtt, közös parancsnokság alatt alakították meg a nemzetőrséget.

Ugyanakkor a katonai és a rendőrségi vezetők többsége mindvégig bizalmatlan maradt a pesti srácokkal szemben, noha vallomásukból kiderül, hogy a felkelők – akiket ők csavargónak, huligánnak, reakciónak véltek – egymást túlkiabálva bizonyították igazolványaikkal, hogy gyári dolgozók, vagyis ők a munkásosztály, amely a legkevésbé sem restaurálná a Horthy-rendszert, amelyben igencsak sanyarú sors jutott osztályrészükül. Helyette a többségük valamiféle igazságos szocializmust szeretett volna megvalósítani.

Malétert is ez fordította meg, mint a Kilián laktanya parancsnokát?

Igen, ő erre rádöbbsent, miután október 25-én átvette a Kilián laktanya irányítását.

Mert először még ő is harcolni akart, sőt harcolt is a felkelők ellen.

Parancsot kapott, hogy menjen a Kilián laktanyába öt páncélossal. Megérkezett, megtámadták körben a házakból, és védekezésre kényszerült. De már akkor úgy látta, hogy a felkelők nem huligánok, nem ellenforradalmárok. Dudás Józsefről azért táplált rendkívül rossz véleményt, mert róla úgy tudta – tévesen –, hogy fasiszta.

A többi katonai parancsnokot meglepte, hogy valódi munkások harcolnak?

Igen, de nemcsak őket, hanem a politikai vezetést, Nagy Imrét, Kádár Jánost is. Maléter Pált nem, ennek ellenére nem értett egyet a nemzetőrségi koncepcióval, mert ebben az egyszemélyi parancsnoki rendszer lebontását látta. Ő a felkelőket integrálta volna a rendőrségbe és a honvédségbe.

Itt kell elmondani Király Béla szerepét, aki a nemzetőrség főparancsnoka volt. Ő volt a legtekintélyesebb tiszt – valószínűleg a legnagyobb tudású tiszt is –, aki mindig igen karizmatikusan lépett fel. Ő volt a nemzetőrségi gondolat legtüzesebb védelmezője, aki szerint nyolc-tízezer fegyverest kellene összegyűjteni a nemzetőrségben, akik „a jövő hadsereg gerincét képeznék”. Számos tiszttársa azt gyanította – megalapozatlanul –, hogy a felkelőkkel egy másik hatalmi pólust akar létrehozni egyéni céljai érvényesítésére, netán a hatalom megragadására.

A nemzetőrség igénye a kormányból jött, vagy a társadalom felől?

Király Béla ezt a koncepciót már a tűzszünet elején elfogadtatta Nagy Imrével. Másfelől Nagy Imre a felkelőcsoportokkal folytatott tárgyalásakor azonnali fegyverletételt követelt, ami nem nyerte el a felkelőparancsnokok tetszését, és ebben nekik volt igazuk: nem láttak garanciát a visszarendeződés megakadályozására vagy akár a letartóztatásuk elkerülésére. Végül a felkelők – a 18 év felettiak – megtarthatták a fegyvereiket, de csakis azok, akik betagozódtak a nemzetőrségbe.

Egyébként Király Bélának és Maléternek konszolidált viszonya volt?

Mindketten mindvégig teljesen lojálisak maradtak Nagy Imréhez és kormányához. Mint láttuk, a nemzetőrségi koncepció problémát jelentett, de a Dudás József-ügy miatt vált kritikussá a nexusuk. Dudás a

fegyvereseivel elfoglalta a Szabad Nép székházát, önálló újságot adott ki, és megszervezte a Magyar Nemzeti Bizottmányt. Az ő nevében, a tudta nélkül megtámadták a Külügyminisztériumot. Ekkor, november 2-án a honvédelmi miniszterre avansált Maléter parancsot adott Királynak Dudás letartóztatására. Király lefogta Dudást, de miután meggyőződött róla, hogy ártatlan, szabadon engedte. Emiatt Maléternek szándékában állt november 5-én letartóztatni Királyt, erre azonban nem kerülhetett sor.

A ledöntött Sztálin-szobor 1956. október 24-én

Ebben a viszonyrendszerben milyen szerepet játszott a rendőrség?

Kopácsi Sándor, a Budapesti Rendőr-főkapitányság vezetője volt a harmadik szereplő, aki nemzetőr-parancsnokhelyettes is volt. A rendőrséget is bevonták a nemzetőrségbe, de a rendőrök sem nézték jó szemmel a fegyelmetlen, szertelen fiatalokat. Bár november 4-étől ismét bebizonyosodott, hogy ők viszik ismét vásárra a bőrüket a szabadságért.

Tehát nem voltak fosztogatások vagy hasonlók?

Ritkán fordult elő fosztogatás, általában szigorúan kordában tartották a beosztottakat a parancsnokok. Alapvetően tiszta forradalom volt. November 4-én ez kicsit változott, mert akkortól *inkább mi vigyük, mint az oroszok* alapon megindultak a fosztogatások.

Itt tegyünk egy kitérőt. Amikor megbeszéltük ezt az interjút, említette, hogy a forradalom alatti zsidósággal is foglalkozik. Félték-e a zsidó magyarok, és volt-e okuk félni '56-ban?

Ez különösen fontos kérdés, mert láthatóan a rendszerváltás óta a zsidók nagy része negatívan ítéli meg az '56-os forradalmat. Voltak, akik okkal, mások ok nélkül. Budapesten tényleg nem nagyon voltak atrocitások a zsidókkal szemben. Vidéken is teljesen elvétve, de nem mondom, hogy egyáltalán nem. Eddig én úgy tudtam, hogy egyetlen olyan halálos áldozata volt az '56-os forradalomnak, akit a zsidósága miatt öltek meg: Miskolcon Freimann Lajos gombkereskedőt. Ott egy szörnyű sortüzet egy szintén szörnyű lincselés követett, teljesen megtébolyodott a tömeg. Freimann pesti volt, munkája során érintette Miskolcot. Szemtanúja volt, amikor a helyi rendőrkapitányt, Gáti Gyulát felakasztották. Megjegyzést tett, hogy ezt mégsem kéne csinálni. Balszerencséjére Gáti testvérének vélték, történetesen hasonlított is rá. Őt is meglincselték. Bár zsidó volt, de nem a zsidósága miatt ölték meg, hanem amiatt, mert azt hitték, hogy ÁVH-s. Noha megvolt az antiszemita közhangulat is, mégsem a zsidósága miatt ölték meg.

Vagyis nem tudok egyetlen személyről sem, akit a zsidósága miatt öltek volna meg a forradalomban. De vidéken, főleg az elmaradottabb vidékeken, voltak zsidóellenes fellépések. Erről már jelentek meg tanulmányok. Úgy tűnik a meglévő levéltári forrásokból, hogy az antiszemita megnyilvánulások nemigen voltak jellemzők, a fővárosban pláne nem. Újpesten valakit bántalmaztak, de szintén nem elsősorban a zsidósága miatt, hanem mert a Tanácsköztársaság idején valamiféle bírósági szerepkörben ítélkezett.

Ekkor azonban a bántalmazókra szóltak a járókelők, hogy nem tesz jót a forradalom hírnevének, hogy öreget bántalmaznak, és akkor abbahagyták. A felkelők körében vagy a tömegben nem volt tanácsos antiszemita megnyilvánulást tenni, mert az akkori közhangulat ellene fordult. A fegyveresek körében is csak igen elvétve fordult elő zsidózás, de nem leszámolás szándékával.

Az is nagyon fontos, hogy a felkelők közül minden csoportban voltak zsidó származásúak, és viszonylag sokan vezetőik.

Például Angyal István a Tűzoltó utcából.

Vagy Nickelsburg László, akit ráadásul még Zsidó Lacinak is becéztek. Nagyobb fegyelmet tartott, mint talán bárki, és szót fogadtak neki.

Mivel nem sokkal korábban volt a vészkorszak, a zsidók féltek a változástól, egyszerűen attól, hogy itt majd valami olyasmi történik, hogy végül ismét üldöztetésben lesz részük. Valóban akadtak olyanok, akik nem vállalták a forradalomban való részvételért a kockázatot, de a tűzszünet idején előkerültek, és ocsmány fasiszta szövegeket kiabáltak be a lépcsőházakba. De kétmillió városról beszélünk. Mindig is volt antiszemitizmus, miért pont a forradalom alatt ne lett volna? De nagyon kevésbé került ez elő, véleményem szerint nagyon felnagyítják a pár ilyen esetet.

A Kádár-rendszerben a Hollós- vagy a Berecz János-féle '56-értelmezésnek egyik fő motívuma volt, hogy egy antiszemita, fasiszta ellenforradalom volt.

A kádárista történetírók minduntalan arra törekedtek, hogy '56-ot összemossák a Horthy hatalomra jutása utáni ellenforradalmi rendszerrel, a fehérterrorral, amelynek komoly antiszemita éle is volt.

A forradalom célkitűzéseitől a lehető legtávolabb állt az antiszemitizmus és a cigányok gyűlölete is. Mi sem igazolja ezt jobban, mint Pongrácz Gergely egyébként rém rossz könyve, amiben van egy nagyon jó mondat: ha valaki jelentkezett a felkelőkhöz, akkor mindegy volt, hogy honnan jött; ha az egyetemisták pontjaival egyetértett, akkor közöttük volt a helye. Tényleg így volt.

Ehhez kapcsolódóan: [Orbán Balázs: '56 tanulsága, hogy nem tanácsos felvenni a harcot az orosz agresszióval szemben](#)

Beszeljünk a forradalom akkori esélyeinek megítéléséről. Kevesen lehettek, akik a 1944–45-ös ostromot is átélve sanszot láttak '56-ban a katonai győzelemre. Erről árulkodik, hogy nagyon kevés katonaviselt, harci tapasztalatú ember volt a felkelők között, viszont nagyon sok nagyon fiatal.

Így van. Ez a titka az egésznek, amire nem gondoltak a szovjetek, hogy bejönnek a város közepébe, és tizenöt éves suhancokkal találják magukat szemben, akik nem mérlegeltek, hogy most akkor mi lesz ebből, hanem egyszerűen elégük volt. Ez volt az első, az átmeneti győzelemnek, az október

28–29-i átmeneti győzelemnek a kulcsa, hogy nem mérlegelték a következményeket, hanem a lehetetlent is megpróbálták.

Lehet mondani, hogy a november 4-i támadás kimerült fegyveres civilekkel találkozott? Merthogy viszonylag gyorsan összeomlott az ellenállás.

Egy héten belül összeomlott Pesten az ellenállás. Óriási volt a szovjet fölény. Akkor már tudatosan támadtak, és tudták, hogy hol vannak a fő ellenállási központok. A Kiliánt, a Corvint már 4-én teljesen szétlőtték. Akkor át is került a harcok középpontja a VII. kerületbe. De a VIII.-ban, a IX.-ben is tartott még, 8-án, 9-én verték le. A külvárosokban – Csepel, Pesterzsébet – légvédelmi ütegek is az ellenálló rendelkezésére álltak, azokkal tudtak még veszteséget okozni a megszállóknak. Csepelen nagyon komoly ellenállás volt, 10-én lett vége. Pesterzsébeten 11-én tették le a felkelők a fegyvert.

A világ legerősebb szárazföldi hadseregének túlerejével szemben a lakosság sem támogatta az ellenállást, az aknatámadásokkal szemben pedig végképp nem volt semmiféle ellenszer. Vidéken is folyt néhány helyszínen reménytelen ellenállás. Leginkább talán a mecseki láthatatlanok ismereteseek, de ők tudtommal egyetlen esetben sem vállaltak összecsapást a szovjet erőkkal. Ez nem csoda, hiszen nyílt terepen még sokkal csekélyebb esély adódik a páncélosok elleni harcászatban, mint a városban.

A kétmillió városban mennyi volt a fegyveres felkelők száma?

Mit nevezünk ellenállásnak? Valaki csak egyszer volt a felkelők körében, más többször. Valaki csak katonaviseltként javasolta a gyerekeknek, hogy ne oda tegyék azt az ágyút, mert ott egyből szétlövik. Ha ez is ellenállás, akkor nagyjából lehetett tizenötezer ember. Aki effektíve részt vett a harcokban, azt ötezer körül gondolom. De nem hagynám ki az elsősegélynyújtókat sem, vagy akik a konyhán dolgoztak.

Akkor azért a II. világháború befejezése után elmondható, hogy a magyar vagy a budapesti lakosság többsége nem a barikádokra ment, hanem az óvóhelyre?

Igen.

Ez egy teljesen reménytelen felkelés volt, mégis fontos következményei lettek a kádári konszolidációnak. Kádár János '56 miatt kötötte meg azt a kompromisszumot a magyar társadalommal, hogy kicsit folyamatosan gyarapodhattok, ha

nem piszkáljátok a rendszer alapjait. Ennek mentális következményeit sok értékelés ott látja a Nemzeti Együttműködés Rendszerének társadalmi elfogadottságában: Kádár és Orbán is stabilitást ad.

Ez Kádár késői bosszúja. Magyarországon elviselhetőbbek, kedvezőbbek voltak a feltételek, mint a szomszédos országokban. Van valamihez visszanyúlni: a biztonság, az állás biztosított volt, sőt a jólét is bizonyos szintig. Úgyhogy érdemes az államra rábízni a sorsomat. Ez a kevésbé polgáriasult felfogás nagyon megőrződött a magyar társadalomban.

Oda akarok kilyukadni, hogy ha a forradalom elején sikerült volna a rezsimet konszolidálni, akár egy titói, akár egy finlandizációs úton, és nincs szabadságharc és utána a kádári megtorlás, akkor lehet, hogy nem köttetett volna meg ez a kádári alku.

Ha győz a forradalom, és nincs külső beavatkozás, több idő lett volna a polgáriasodottabb felfogás meggyökeresedésére. Persze attól függ, hogy Jugoszláviára gondolunk, Ausztriára vagy Finnországra. Jugoszláviában megmaradt a diktatúra, függetlenül attól, hogy a függetlenséget Tito vezetésével nagyon bátor módon megoldotta. Ha osztrák útra léptük volna, akkor feltehetően jobban járunk.

Na de mi érdeke lett volna ebben a birodalomnak? A birodalom logikája mindig az, hogy minél jobban kiterjessze a hatalmát, és megőrizze. Ez volt a döntő ok, amiért beavatkoztak 31-én.

Szabadságot, függetlenséget nem érhetek el Nagy Imréék. Gorbacsov kellett hozzá, amikor teljesen padlóra került a szovjet gazdaság, és elvesztette a hidegháborút. Kényszer nélkül egyetlen birodalom sem fog sohasem visszavonulni.

Fotók összehasonlítása:

*Budapest utcái 1956, illetve 2021 októberében –
interaktív képgaléria*

Kerényi György

Kerényi György közel harmincéves újságírói pályája során hét médiumot alapított vagy vett részt az indításában: köztük kalóz-, roma és két börtönrádiót, valamint mainstream újságokat. Volt a Kossuth rádió főszerkesztője és három évig dolgozott a szlovák közszolgálati média magyar adójánál, a Pátria Rádiónál. Tíz évig tanított az ELTE médiatanszékén.

kerenyig@rferl.org

FELIRATKOZÁS